

הרב יהודה זולדן, שבות יהודה וישראל, ירושלים תשס"ז, עמ' 82-91

ה

משאל עם על ארץ ישראל

- א. העם שלא שאלו אותו
- ב. תוצאות משאל העם הראשון על ארץ ישראל
- ג. דבקות חד צדדית בארץ ישראל
- ד. ארץ ישראל מושאלת בידינו
- ה. בין בחירות וסקרי דעת קהל לבין משאל עם
- ו. לא ייפסק לעולם חזון ארץ ישראל השלמה

מבוא

במסגרת המאבקים למנוע את גזרת ההתנתקות מגוש קטיף, היה לחץ ציבורי גדול להביא את הנושא למשאל עם – "תנו לעם להחליט". הנושא עלה כהצעת חוק בכנסת, אך נדחה (גם בעבר בעת שעלתה על הפרק אפשרות לסגת מרמת הגולן, התקיים דיון אם להביא זאת למשאל עם). יש שטענו שבדרך זו יש סיכוי לדחות את גזרת הגירוש, ויש שטענו שלא מקובל במדינת ישראל לקיים משאלי עם, ויש חשש שאחרי תקדים כזה עניינים אחרים יידונו במשאל עם (שבת כיום מנוחה, יבוא ושיווק חופשי של מאכלים לא כשרים, ועוד), ואזי לא מובטח רוב שישמור את הצביון היהודי של המדינה, ולפחות במספר תחומים מצומצם. מאמר זה עוסק בשאלה אם נכון בכלל לקיים משאל עם על נושא שהוא במהותו קיום מצוה, גם כאשר ישנה הערכה ברורה שהרוב יתמוך בקיומה של המצוה.

א. העם שלא שאלו אותו

בשעת מתן תורה, שאל הקב"ה את האומות אם הן מעוניינות לקבל את התורה. כל אומה בדקה וביררה אם התורה ומצוותיה מתאימים לה, וכולן השיבו בשלילה (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו, מסכתא דבחדש פרשה ה). כשהגיע הקב"ה לבני ישראל, הוא לא שאלם, אלא: "ויתיצבו בתחתית ההר – מלמד שכפה הקב"ה עליהם

את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם" (שבת פח ע"א). מדוע כל האומות נשאלו לרצונן, ואילו עם ישראל לא נשאל להסכמתו לקבלת התורה ומצוותיה?
 כששואלים, פירוש הדבר שאפשר להשיב תשובות שונות. אפשר לקבל את ההצעה ואפשר לדחות את ההצעה; הדבר נתון לבחירה, תלוי ברצון הנשאל. לאומות העולם ניתנה כביכול בחירה, על אף שמראש היה ברור שהן לא תבחרנה בתורה, מפני שהתורה אינה מתאימה להם ולא נועדה להם. עם ישראל לא נשאל, מפני שלעם ישראל כעם אין בחירה בעניין זה. הנושא כלל אינו עומד לדיון. כל קיומו של העולם תלוי בעצם נתינת התורה וקבלתה על ידי עם ישראל, כמבואר בגמרא שם:

התנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובוהו.

אמנם, לכל אדם פרטי יש בחירה חופשית אם לקיים את מצוות התורה: "החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה", והתורה מייעצת לאדם: "ובחרת בחיים" (דברים ל, יט). אבל לעם ככלל, כציבור – אין בחירה!

ב. תוצאות משאל העם הראשון על ארץ ישראל

פעם אחת בעבר, זמן קצר יחסית לאחר מתן תורה, העלה עם ישראל לדיון שאלה נוקבת וקשה. הקב"ה ציוה את העם לעלות לארץ ישראל ולרשת אותה, והעם פונה למנהיגו, למשה, בתביעה: "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ, וישבו אתנו דבר" (דברים א, כב) – האם כדאי, משתלם ולא מסוכן לעלות ולהתיישב בארץ? האם המצוה הזאת מתאימה לנו?

תשובות המרגלים-השליחים ידועות. ואולם, התשובות הן רק תוצאת השליחות. שורש הבעיה נעוץ בעצם העלאת השאלות, בעצם החיפוש אחר תשובות לשאלות טכניות, כביכול, שאינן ענייניות ואינן מהותיות ולא אמורה להיות להן כל השפעה על עצם קיום הציווי לכבוש את הארץ.

שליחתה של קבוצה גדולה זו ביחד, שנים עשר אנשים מכובדים, ראשי שבטים, שאינם דווקא מרגלים מיומנים, לא נועדה לריגול "צבאי". אנשים אלו לא חיפשו תשובות אמיתיות לשאלות ה"צבאיות" אותן הם נשלחו כביכול לבדוק. כששולחים מרגלים שולחים מעט אנשים מיומנים ובסתר. דף "השאלות" שהיו שליחי העם צרכים למלא, היה כיסוי לאי הרצון לנחול את הארץ: "מרגלים לא נתכוונו אלא

לבושתה של ארץ ישראל" (סוטה לד ע"ב), מלבד שנים – יהושע בן נון וכלב בן יפונה. עצם העמדה לדיון ציבורי של השאלה האם עם ישראל מעוניין ורוצה בקיום מצוה זו או אחרת, הוא כשלעצמו פגם וחסרון באמונה ובשלמות התורה ומצוותיה.

ג. דבקות חד צדדית בארץ ישראל

לאחר פרשת המרגלים מלמדת התורה על קורבן חטאת מיוחד במינו, שבא על חטא ציבורי בשגגה (במדבר טו, כב-כו). הפסוק המסיים פרשה זו, הוא פסוק שאותו אנו מזכירים בתפילת ערב יום כיפור: "ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם, כי לכל העם בשגגה" (שם, כו).

התורה הסמיכה פרשה זו לחטא המרגלים, מפני שהפסוקים עוסקים בחטא ציבורי: "בקהל שיחשבו שכבר עבר זמן התורה ולא היתה לדורות עולם... או שישכחו את רוב התורה" (רמב"ן שם, כד). ציבור המחליט שמצוה מסוימת, אינה מעשית ואינה רלוונטית, ואי אפשר לקיים אותה ועל כן ניתן לבטלה – לכך יש קורבן מיוחד, חריג ויוצא דופן מכל הקורבנות האחרים. המרגלים, והעם בעקבותיהם, סברו שבאותו הזמן ובאותם התנאים אי אפשר היה לקיים את הציווי לרשת את ארץ ישראל ולהתיישב בה, וכפרתם הינה רק בקורבן מיוחד. דבר דומה ניתן ללמוד מההתייחסות לבני גד ולבני ראובן. בקשתם התמימה כביכול לנחול בעבר הירדן, נתקלה בתגובה חריפה מצדו של משה:

האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה? ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם ה' כה עשו אבתיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ. ויעלו עד נחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם ה' (במדבר לב, ו-ט).

משה רבנו רואה בבקשתם חזרה על חטא המרגלים. אי רצונם לנחול בארץ אשר ייעד ה' לעם ישראל מתפרשת כמרידה בה':

והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל. כי תשובן מאחרי ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם לכל העם הזה (במדבר לב, יד-טו).

בני גד וראובן הבהירו שאין כוונתם למרוד בה', והם התחייבו לכבוש את הארץ עם כל ישראל. רק אחרי שהם עמדו בתנאי הם אכן חזרו לנחול בעבר הירדן. אבל למרות זאת נשאר איזשהו חשש שמא היה פה ניסיון להתנתקות חד

צדדית מהארץ ומהאומה, ולכן כשהם עברו לעבר הירדן והקימו מתוך כוונה חיובית מזבח לה', מיד הייתה תגובה נזעמת מצד כל ישראל, והעם כולו עמד לעלות עליהם למלחמה:

מה המעל הזה אשר מעלתם באלקי ישראל לשוב היום מאחרי ה' בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום בה'. המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה ויהי הנגף בעדת ה'. ואתם תשבּו היום מאחרי ה' והיה אתם תמרדו היום בה' ומחר אל כל עדת ישראל יקצף. ואך אם טמאה ארץ אחזתכם עברו לכם אל ארץ אחזת ה' אשר שכן שם משכן ה' והאחזו בתוכנו ובה' אל תמרדו ואתנו אל תמרדו בבנותכם לכם מזבח מבלעדי מזבח ה' אלקינו. הלוא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו (יהושע כב, טז-כ).

הם מזכירים להם חטאים קודמים הנחשבים כמרידה בה' (עוון פעור, מעל עכן), וזאת מפני שבשל החטאים הללו נענש כל העם, על אף שבפועל לא הכול חטאו. כך רואה זאת הרמב"ם במורה נבוכים (ג, מא):

וכך אני אומר גם על ציבור מישראל שהסכימו לעבור על איזו מצוה שתהיה ועשו ביד רמה, הרי אלו נהרגין כולם. נלמד את זה מפרשת בני ראובן ובני גד, אשר נאמר בהם "ויאמרו כל העדה לעלות עליהם לצבא" (יהושע כב, יב), וביארו להם בשעת ההתראה שהם כבר כפרו בהסכימם על עבירה זו ויצאו מכלל כל הדת, והוא אמרם להם "לשוב היום מאחרי ה'" (שם, כד).

חטא ציבורי חמור יותר מאשר חטא פרטי. כשכל עם ישראל או רובו, או אפילו רק קבוצה מוגדרת ממנו – שבט, קהילה וכד' – מצהירים ומכריזים שהם אינם מעוניינים עוד בקיום מצוה זו או אחרת, שמבחינתם מצוה מסוימת מהתורה אינה רלוונטית ואינה אקטואלית לגביהם, זהו עוון חמור יותר מאשר של אדם פרטי. כך הסביר זאת הרב יצחק עראמה בפירושו עקדת יצחק (בראשית, שער כ):

שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות בית דין, חטאת יחיד הוא. והוא שבעונו ימות ע"י בית דין של מעלה או מטה וכל ישראל נקיים... אמנם החטא הקטן, כשיסכימו עליו דעת הרבנים והדת ניתנה בבתי דיניהם שלא

למחות בו, הנה הוא זימה ועוון פלילי וחטאת הקהל כולו, ולא ניתן למחילה אם לא בפורענות הקהל... והוא היה עוון סדום... ומי שלא יקבל זאת בדעתו אין לו חלק בבינה ונחלה בתורה אלוקית.

דבריו אלו נאמרים בהקשר פרשת סדום, והוא מקיש ומקביל בין כל חטא ציבורי לבין חטאי סדום. סדום הייתה עיר שהצהירה והכריזה שאין מקיימים בה מצוות שבין אדם לחברו כמו חסד, צדקה, הכנסת אורחים ועוד. אורח שבכל זאת נכנס, נהגו כלפיו בצורה שלילית ביותר. כך מובא במדרש בראשית רבה פרשה נ, ז:

רבי מנחמא משם רבי ביבי: כך התנו אנשי סדום ביניהם אמרו כל אכסניא שהוא בא לכאן יהו בוועלים אותו ונוטלים את ממונו. אפילו אותו שכתוב בו 'ושמרו דרך ה' אנו בוועלים אותו ונוטלים את ממונו.

גם אדם פרטי שנוהג כך כלפי אורחיו, מעשיו חמורים. על אחת כמה וכמה כשעיר שלמה מצהירה על כך, ונוהגת כך בפועל. לעיר כזאת אין זכות קיום, היא נחרבת ונהרסת ולא נשאר ממנה שריד. כדברי הנביא: "הנה זה היה עון סדום אחותך, גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה. ותגבהינה ותעשינה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראית" (יחזקאל טז, מט-נ). דינה של עיר הנוהגת כך הוא חורבן כדינה של עיר הנדחת: "והיתה תל עולם לא תבנה עוד" (דברים יג, יז).

דברים דומים מצאנו אצל הראי"ה קוק בהתייחסותו בתשובה להתנהלות של רפורמים בבית כנסת. לאחר שהוא שולל לחלוטין את הישיבה המעורבת של נשים וגברים בבית כנסת, וזמרת נשים בו, הוא כותב (שו"ת אורח משפט, או"ח סי' לה; מאמרי הראי"ה, עמ' 514-515):

ומה שמחמיר את הענין של האיסור הוא, מה שנעשה בתור פעולה של קהל ועדה וישראל, שכבר כתב ע"ז הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פמ"א, שבכל איסור ובכל עברת מצוה שנעשה ביד רמה ע"י עדה מישראל יש לזה דין עיר הנדחת, וחלילה לזרע קודש שיכנסו במצודה רעה כזאת.

ההכרזה של קבוצה מוגדרת שהיא לא נוהגת, ובמכוון, על פי ההלכה והמצוה, היא חטא חמור.

עצם העלאת השאלה אם עם ישראל רוצה לסגת מחלקי ארץ ישראל ולהעבירם לידי ריבונות נכרית הוא דבר חמור. אך כשהרוב מחליט שהוא אינו רוצה בקיום המצוה הדבר חמור פי כמה!

ד. ארץ ישראל מושאלת בידינו

ארץ ישראל שייכת לקב"ה, והוא זה שנתן אותה לנו לפיקדון ולמשמרת. אנחנו כעם מתפקדים בה רק כמורשים. הבעלות היחידה על הארץ היא של ה', והוא המחייב אותנו במצוותיו לחיות בארץ כעם וכריבון. משאל העם האמיתי הוא הצבה קבועה של השאלה כיצד אנחנו כעם צריכים לחיות בארץ הקודש. ארץ ישראל היא "ארץ אשר ה' אלקיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא, יב). מעשינו ופעולותינו כעם בארץ קובעים ומשפיעים על דרישת ה' את הארץ: "ארץ ישראל – אם אתם שומרים מצוות, עיני ה' אלוך בה להשקותה במטר השמים מראשית השנה" (רשב"ם שם י). בעבר, כשעם ישראל לא התנהג בארץ כראוי, הוא סבל עונשים, ואף יצא לגלות ארוכה ומרה. לא בידינו להחליט אם אנו רוצים ומעוניינים לישב במקומות שונים בארץ. הארץ איננה רכוש פרטי של אף אדם מישראל, כולל לא של אף מנהיג, ואין בסמכות אף אחד להחליט אם עלינו לישב בארץ או לא. כך הסביר זאת הרב יוסף דב סולובייצ'יק (על התשובה, עמ' 76):

ארץ ישראל מוחזקת היא בידינו מאבותינו (בבא בתרא קיט ע"א) האם פירוש הדבר, כי לכל יהודי חלק בשותפות על הבעלות לארץ ישראל? לא. ארץ ישראל אינה שייכת לכל יהודי ויהודי לחוד, אלא לכלל ישראל כחטיבה אחת ייחודית ועצמית... לי עצמי כפרט, אין לי כל תביעה או זכות על הארץ. זכותי האישית נובעת מכך שאני חלק מכנסת ישראל וחבר בה, וכיוון שהארץ שייכת לכנסת ישראל, הרי היא שייכת גם לי. הקניין של יהודי בארץ ישראל אינו חזקת יחיד אלא חזקת הכלל, חזקתה של ארץ ישראל כאישיות מטאפיזית.

מצנת יישוב ארץ ישראל היא מצוה בסיסית ומרכזית, והיא נצחית כמו כל מצוות התורה האחרות. על רכוש פרטי יכול בעל הרכוש לוותר, אבל על רכוש שנמסר לאומה בכללה מאת הקב"ה – אין אפשרות כזאת! ארץ ישראל היא ארץ ה'. עם ישראל ביישובו בה כעם – מגדיל את שכינת ה' בארץ. על דבר שאיננו בעלים עליו, איננו יכולים להישאל.

אפשר לערוך משאל עם בנושאים שאינם קשורים לקיום תורה ומצוות, והם אכן יכולים להיקבע על פי דעתו של רוב הציבור, כמו למשל בענייני מסים, מנהל וסדר וכדומה; ובעניינים אלה יהיה לכך תוקף מבחינה הלכתית גם אם דעת הרוב במשאל

תהיה בניגוד לשלטון, והשלטון ייאלץ לקבל זאת.¹ אולם על קיום תורה ומצוות אי אפשר לערוך משאל עם.

לתוצאות משאל על מצוה אחת מהמצוות, או אפילו על אות אחת מהתורה – אין כל ערך וכל משמעות מבחינת נצחיות עם ישראל, תורתו וארצו. אנו מושבעים ועומדים מהר סיני לקיים את התורה והמצוות (ראה: שבועות כב ע"ב). שום שבועה, התחייבות או החלטה אחרת לא יכולה להפקיע מעלינו את החובה הזאת. כך כותב הרב יוסף דב סולובייצ'ק בהמשך דבריו שם (עמ' 142-143):

השתעבדות אחת בלבד יש לנו, והיא לקב"ה ולתורה שנתן לנו כדרך חיים ולסולם ערכים רוחניים שהיתווה לנו... זהו האידיאל של היהדות הגלום בתפילת 'מלכויות'. משפחה, חברים, ידידים, מדינה – כל אלה אינם משעבדים אותנו שעבוד גמור. השבועה היחידה המשעבדת אותנו היא השבועה להקב"ה "כי לך תכרע כל ברך (ולך, אך לך!) תשבע כל לשון". השבועה היחידה היא זאת שנכרתה עליה הברית "לעברך בברית ה' ובאלתו". שבועה זו משחררת משבועות ושעבודים אחרים. אם אדם קשור בשעבודים ושבועות אחרים אינו יכול לקבל עליו שבועה זו. "אמר משה לישראל: על דעתכם אני משביע אתכם?" (שבועות לט ע"א), כסבורים אתם כי זוהי התחייבות ככל ההתחייבויות האחרות שלכם? לא! "על דעתי ועל דעת המקום אני משביעכם!" – כל השבועות וההתחייבויות האחרות בטלות ומבוטלות כשאדם חופשי ובן חורין גמור בא להתייבב לפני ה' ולעבור בבריתו ובאלתו.

ה. בין בחירות וסקרי דעת קהל לבין משאל עם

עם ישראל שב הביתה, ונהיה לריבון ושליט בארץ ישראל. יש מקום לשיפורים רבים במה שקשור לתכנים הרוחניים של אורחות החיים במדינה, בכל מה ששייך להיותה של מדינת ישראל מדינה יהודית שורשית ולא רק מדינת היהודים. יש קבוצות ומפלגות שונות המתמודדות על ההנהגה והשלטון, כשמטרתן הראשונית היא

1. על ערכו של משאל עם מבחינת ההלכה, ראה: הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר, חלק ב סי' כג אות ד-ז, חלק ג סי' כט פרק ג, חלק כא סי' ט, הלכות מדינה חלק ג עמ' פט-צז, בצמת התורה והמדינה חלק א עמ' 133-138 (על דברי הרא"י וולדינברג הללו ראה לעיל בדברי הברכה של הרב יעקב אריאל לספר); הרב חיים דוד הלוי, "משאל עם בהלכה", מים חיים, ב, סי' פז; יצחק בוטה, "משאל עם במקורות", מספרא לסייפא, 49 (תשנ"ה), עמ' 61-70.

לפעול לתועלתו ולטובתו של עם ישראל בארץ ישראל לפי השקפת עולמו. יש שבמצען של מפלגות או של תנועות הן דוגלות לעתים גם בדברים שאינם עולים בקנה אחד עם תורת ישראל. מצע שיש בו דברים הנוגדים את התורה וההלכה, אף הוא בעייתו. אמנם המצביעים התומכים בהן ובמצען אינם קובעים עדיין בכך שום דבר מוגדר ומעשי, מפני שהם מצביעים על תחומים ונושאים שונים ורבים. מה גם, שמפלגות לא תמיד מיישמות ומקיימות את מה שהבטיחו, לטוב ולרע. גם העובדה שממשלה מקבלת ברוב קולות החלטה הנוגדת את התורה וההלכה, היא אמנם חמורה, אך עדיין אין הדבר כל כך חמור כמו אם רוב העם מקבל החלטה כזו. תמיד יהיה ניתן לטעון שהממשלה עשתה זאת שלא לדעת העם ורצונו, ושהיה כאן צירוף מקרים כזה או אחר כשקיבלו את ההחלטה, ואין היא משקפת את הרצון האמיתי של העם התואם את המחויבויות שהתורה הטילה עלינו לקיים. כך גם ביחס לתוצאות סקרי דעת קהל הנערכים בתקשורת. גם אם תוצאת סקר כזה היא שלילית ביחס למה שאמור להיות מבחינת דרכה והוראתה של התורה, גם כאן נוכל לטעון שהסקר איננו מאפיין, והמדגם איננו מלמד על הכלל; הניסיון גם מורה שסקרים הם מדע ממש לא מדויק, ולעתים יש בהם סטיות חריפות והפוכות.

אולם, כשמציבים בפני הציבור שאלה אחת, מוגדרת, לא מכלול של נושאים, ותוכנה ואופיה של השאלה הוא דבר הקשור לקיום או ביטול של מצוה, ועל אחת כמה וכמה מצוה בסיסית ומהותית כמו ישיבה במקומות מסוימים בארץ ישראל, או מסירתם לזרים – עצם העלאת השאלה הוא חמור, ועוד יותר חמור אם הרוב יכריע שהוא איננו חפץ בקיום מצוה זו. כאן עלול להתגלות שרצון רובו של העם הוא שלא כרצון ה' המתגלה אלינו בתורתו.

גם במישור הפרקטי-מעשי – מאז קום מדינת ישראל לא נערך אף פעם משאל עם בשום נושא שהוא. פתיחת סדרה של משאלי עם ממוקדים בנושא אחד, יכולה להעלות על סדר היום הציבורי נושאים נוספים הקשורים, למשל, לשמירת שבת, למערך הכשרות ולענייני אישות – למכלול שלם של נושאים הקשורים לחיי הדת במדינה. אף אחד איננו יכול לערוב שבשיטה שכזו של בירור רצונו של רוב העם בנושאים כאלו ואחרים, תהיה ידו של הציבור שומר התורה והמצוות על העליונה.

ו. לא ייפסק לעולם חזון ארץ ישראל השלמה

משאלת הלב הגדולה ביותר היא שבכלל לא תובא שאלה על מצות יישוב ארץ ישראל בפני העם. בפועל, לא יהיה ניתן להפריד במשאל בין תושביה היהודים של המדינה לאלה שאינם יהודים, ויצא אז שהגוים שותפים בהכרעה בעניינים הנוגעים

לעצם קיומנו – ישיבה בארץ ישראל (ומה גם שחלקם הגדול מעוניין שכל ארץ ישראל לא תהיה בריבונותו של עם ישראל אלא בריבונות זרה).

”אחת שאלתי מאת ה' שבתי בבית ה' כל ימי חיילי” – המשאלה הגדולה היא שלמות בעבודת ה' ובקיום התורה והמצוות, בשמחה ובהפנמה גדולה, וללא שום רצון לבטל, לדחות ושלא לקיים ”לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו”.

ממשלה ושלטון כלשהו לא יעלו לדיון ציבורי ולמשאל עם שום שאלה ערכית, אם יהיה להם ברור שהעם דבק בתורה ובמצוותיה ובערכיה ההיסטוריים של האומה. לא רצון כזה או אחר הנובע לעתים מחולשות זמניות ורפיון רוח יכתוב את המהלכים הנצחיים של עם ישראל. עם הנצח לא מפחד מדרך ארוכה, גם אם הדרך תארך עוד, ויקח זמן רב לממשה. לא קושי ביטחוני או כלכלי, אף אם הוא אמיתי ובעייתי במיוחד, ישבש את המהלך.

הרצון האישי בנקודת זמן כלשהי במהלך ההיסטורי, איננו יכול לבטל את המטלות והיעדים של עם ישראל באשר לחובת ההתיישבות של עם ישראל בארץ ישראל ולשמירת התורה והמצוות בכלל. גם אם חס ושלום תובא שאלה מעין זו למשאל עם ורוב הציבור היהודי יאמר ויצהיר שאין הוא מעוניין לישוב בחלקים מסוימים בארץ ישראל, וגם אם יממש ח”ו את הצהרתו – מלבד החומרה שבדבר והיותו נושא אופי של חטא ציבורי ומרידה בה' – לא תהיה בכך ממשות עקרונית. הצהרה ונסיגה כזו היא זמנית וארעית, ואין לקביעה כזו שום משמעות באשר לחובתו הנצחית של עם ישראל ליישב את ארץ ישראל בגבולותיה ומרחביה, כדברי הרמב”ן בהוספות לספר המצוות, מצות עשה ד':

שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו
לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או
לשממה... היא מצות עשה לדורות.

* * *

שאלת משאל עם על חלקי ארץ ישראל עלתה לצערנו כבר בעבר, וכך הגיב על תוקפו של משאל זה, מו”ר הרב צבי יהודה קוק (להלכות ציבור, עמ' צט-ק):

ב”ה כ”ד מרחשון התשל”ז

להזכיר

כלפי הדברים הבטלים על עריכת ”משאל עם”

ביחס אל יהודה ושומרון נחלת אבותינו וממלכתיותינו ונבואתנו

הארץ הזאת, לכל מרחבי גבולותינו, כולה שייכת לכל עם ישראל כולו, לכל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם. הקרקע שלה כולה איננה נגזלת, ולא תיגזל מאת עם ישראל כולו, מאת בני ובנות העם הזה כולם. אנו מיליוני היהודים הנמצאים כאן הננו נציגים שליחים של העם הזה, הננו חלק חשוב של העם הזה, ולא רובו שכולו. הממשלה של שטחי הארץ הזאת ושלנו היושבים בה, איננה הממשלה של שטחי הארץ הזאת ושלנו היושבים בה בארצנו זאת. אנחנו הנציגים השליחים של עמנו בשובנו ציונה, אין לנו כל זכות וכח משפטי והיסטורי בשם עם ישראל לכל סידורים קבועים בבעלות חלקי ארצנו זאת. כל סידורים שיעשו, חלילה, בניגוד לשייכות המוחלטת של כל חלקי ארצנו זאת אל עם ישראל, הם שלא כהלכה ושלא כצדק ההיסטורי, וכמפורש בתורה ובנביאים האלוקיים, והם בגידה ומעילה בשליחותנו ותפקידינו וייעודינו, מתוך טשטוש-תודעה גלותי, והרי הם בטלים ומבוטלים ואין להם כל ערך ממשי מציאותי וחוקי. "ואי עביד לא מהני". ודבר בורא השמים והארץ וקורא הדורות, הבוחר בעמו ונחלתו, ומשיב בניו לגבוליהם, ומחזיר שכינתו בתוכם, קיים וקבוע לעד לעולם.

במלוא חוסן ראיית הישועה השלימה
צבי יהודה הכהן קוק

ארץ ישראל איננה נתונה לבחירתנו. אנו כאומה מחויבים ליישבה ולפתחה, ודבר ה' אלוקינו יקום לעולם.